

A pionírok tevékenysége a magyar olajipar hőskorában, a Hajdúszoboszlói Földgázüzem 1965-66-os indítása idején

NÁDAY ATTILA

Móttó: Múltunk ismerete, az ősök tisztelete ad erősítést és bátorítást a jövő új feladatainak megoldásához.

A hazai kőolaj- és földgáz kutatás egyik úttörője Pávai-Vajna Ferenc [1], [2], az általa kifejlesztett földtani térképezési módszerrel az Alföldön végzett kutatásai nyomán Debrecen, Hajdúszoboszló, és Karcag környékén kevés földgáz mellett nagy mennyiségű hévizet tártak fel 1921 és 1929 között. E kutatás nyomán 1959-1965 között tárták föl a Hajdúszoboszló környéki gázmezőket. A Buda Ernő [1], [3] által összeállított „Kút-Kitörések” írásból is látható, de a régi szakik is emlékeztek azokra az esetekre, amikor fúrás közben 1961-ben a Hsz-36, míg 1963-ban a Hsz-59 számú gázkút kitört, majd „makaróniként” kitermelte a csöveket, végül önmagát betemette a magasra felrepülő több mászás homoktömbökkel. Ma is tó csillog a helyükön, a Hsz-36 kút helyén rekreációs park létesült.

A korábbiakban szénelapú gázgyártás kiváltását földgáz alapúra elsősorban a Hajdúszoboszló mellett talált gázmező termelésbe állítása tette lehetővé, mivel négy millió köbméter/nap földgázt tudott szolgáltatni, több mint tizenöt éven keresztül. Az Észak-Magyarország felé megépült csővezetéken keresztül innen kaptak jó minőségű földgázt a lakosságon kívül az ipari nagyfogyasztók: a diósgyőri Lenin Kohászati Művek, a kazincbarcikai Borsodi Vegyi Kombinát, az ózdi kohászat stb. Budapest felé is megépült a csővezeték, ezáltal az ország egyre nagyobb területét lehetett földgázzal ellátni. A jelentős földgáz kincs sok, korábban hazánkban nem tapasztalt feladat megoldását tette szükségessé. Mivel az országnak fontos volt a termelés mielőbbi beindítása, ezért lehetőséget kapott az olajipar új, komplett technológiával megtervezett világszínvonalú gépek, műszerek beszerzésére és alkalmazására. Az Országos Kőolaj- és Gázipari Tröszt (OKGT) szolnoki székhelyű vállalatának, a Nagyalföldi Kőolajtermelő Vállalatnak (NKV) Hajdúszoboszlói Üzemében megépült az abszorpciós gazolin technológia.

Az új üzemet a párizsi székhelyű OTP PETROSEMI tervezte és kivitelezte. A gépek, szerelvények, kolonnák, csökemence, kompresszorok, műszerek mind az akkori legmagasabb technikai színvonalat képviselték. A jövődőlő új gázüzem megismerése céljából az OKGT tanulmányútra küldte ki Megyeri Györgyöt, Pápay Józsefet és Szánthó Gézá, akik három hónap alatt több hasonlóan üzemelő technológiát látogattak meg Franciaországban, Algériában és Olaszországban.

Az épülő üzemben a nyugati világ termékeit alkalmazták: Honeywell, Siemens, Hartmann-Braun, Fisher, Evershed-Enraf, Foxboro, Taylor, Bopp and Reuter, Daniel és a Rombach cégek adták a technológia műszereit.

Az üzem országos jelentőségét az adta, hogy hazánkban először nyílt lehetőség a földgáz komponenseinek az új mélyhűtéses abszorpciós gazolinkinyerő technológiával történő szétválasztására.

A próbaüzem alatt a legfontosabb minőségi paramétereket a Dr. Szánthó Géza által vezetett laboratórium folyamatosan, három műszakban elemezte, és juttatta el a külföldről érkezett szakértőknek és a hazai irányítóknak.

A laboratóriumban is világszínvonalú elemző műszereket alkalmaztak: lángionizációs és hővezető képes cellával működő CARLO ERBA és CHROM-3 gázkromatográfokat, Janák és ENGLER viszkozimétert, szinképelemzőt stb. A labor dolgozói olyan magas szinten végezték munkájukat, hogy a gázkromatográfokat gyártó milánói cég konstruktőreivel együtt a helyi adottságokra megfelelő kolonnákat fejlesztettek ki. **Nádai Attila**, aki a Kazincbarcikai Felsőfokú Gépészeti Technikum Mérés- és Szabályozástechnikai Karán szerzett oklevelet, 1965 novemberében a vállalat főmérnöke, **Czike Gábor** [2] utasítására Hajdúszoboszlóra került, ahol a földgáztermelés próbaüzeme folyt. Gyakornokként nem csak a műszereket ismerte meg, de beelátott a labor munkájába is.

Az üzem felépítésében és beindításában sok magas végzettségű és nagy gyakorlati tapasztalattal, egyéni kreativitással rendelkező szakember vett részt: Gráf László, aki az OKGT laboratóriumát vezette, az Olajterv szaktervezői: **Pollok László**, **Faluvégi György**, **Bertók Ferenc** és kollégái, és a VEGYTERV szaktervezője, **Kovács Ferenc**. A szolnoki vállalatvezetéstől **Peti László** és **Pápay József** a francia tervdokumentációt részletesen áttanulmányozta, sőt végig ellenőrizték a számításokat, pl. az abszorbertornyok méretezését: melyik tálcán milyen mennyiségű reflux adásával lehet az optimális üzemet beállítani. Külön vizsgálták azt is, mikor, hol alakulhat ki súlyos üzemvesztés. 1964 nyarán a friss diplomás **Falk Miklós** olajmérnököt is bevonta Peti Laci bácsi ebbe a munkába.

Az induláskor a hajdúszoboszlói üzemben dolgo-

zott: **Rosta Ferenc** (akik ismerték, állították: „boldog lehet az, aki vele dolgozott!”), **Falucskai Lajos** [2], **Csáko Dénes**, **Sasvári Ferenc** és **Pintér István**. Itt kell megjegyezni, hogy Rosta Ferenc és Falucskai Lajos „56-os” múltjuk miatt – Falucskai Lajos friss diplomás olajmérnökként a Dunántúli Termelő Vállalatnál kezdett dolgozni, 1956-ban munkástanács tag volt, a megtorlás alatt alaptalan vád miatt börtönbe került, **Bese Vilmos** OKGT vezérigazgató helyezte át az alföldi vállalathoz – vezető beosztást ugyan nem tölthettek be, de szakmai tudásukat azért hasznosította a vállalat. Fekete Imre méltatása szerint [2] Falucskai Lajos volt a „vállalat esze”. Fekete Imre olajmérnök később tröszt felkérésre megalakította Szolnokon a Kerületi Bányaműszaki Felügyelőséget, és ennek első vezetője lett.

Az épülő üzem beruházását **Vidáts Zoltán**, **Györgyei János** és **Török Endre** irányította.

A próbaüzem vezetője, Megyeri György reggelente nyugtalanul érkezett, volt-e különleges esemény, hávária? A reggeli értekezleten beszámoltak az éjjeli fontosabb történésekről, és csak akkor nyugodott meg, ha Szánthó Gézáék laborjelentéseit is megismerte, és a külföldi és hazai szakemberek közösen nyilatkozták: a próbaüzem rendben folyik!

Elsősorban a **Szánthó Géza** által vezetett labornak köszönhető, hogy kevés üzemi baleset történt, és azok nagy része nem okozott személyi sérülést. Minden veszélyes tevékenységnél a laborosok a helyszínen biztosították CH érzékelőkkel a munkavégzést.

Megyeri György előzőleg a dunántúli termelésen dolgozott. Helyettesét, K. Tóth Emilt később Algyőre helyezték az új gázüzem vezetőjének. Ekkor **Pető László** vette át a munkakörét. **Dr. Pápay József** a kutak és a befutó sorok felelőse volt. Őt néhány évtized múlva a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjának választották, elsőként az olajiparból. Az ő munkakörét **Falk Miklós** örökölte. Így hozzá tartozott a földgázüzemi technológia gázigényének megfelelően a gázmező kútjainak termeltetése, a Déli- és Északi-telep felügyelete és a befutósor üzembiztonságának ellenőrzése. Az indokolt és szükséges kútjavítási igények koordinálása, kapcsolattartás az Alföld kútjait hetente ellenőrző Rosta Ferenc és **Lányi Tibor** szakmai párossal. Szoboszlói feladatai mellett felügyelte a berekfürdői gázprovizórium működését, és a közben felépült földgázüzem végleges üzembehelyezését is. (Célfogyasztó volt a helyi üvegyár.)

Itt a helye, hogy szóljak édesapjáról is, **Dr. Falk Richárd** professzor úrról. Ő a Selmechányáról Sopronba átköltözött (1919-ben átmenekített) Bányamérnöki Kar Bányagéptani Tanszékén Tettamanti professzor úr mellett kezdte meg egyetemi oktatói pályafutását, majd az ő nyugdíjba vonulása után tőle vette át a tanszék vezetését. A felsőoktatás átszervezése során a Soproni Egyetemről 1952-ben a Kohómérnöki Kart, 1959-ben pedig a Bányamérnöki Kart is átköltöztették Miskolcra, az ott alapított Gépészmérnöki Kar mellé. Falk professzor itt is a Bányagéptani Tanszék vezetőjeként folytatta tanári munkáját. Sok-sok olajmérnököt,

bányagépészmérnököt nevelt, tanított. A hallgatókat általában egy rövidebb-hosszabb „beszélgetés” keretében vizsgáztatta. Akik tisztelték, szerették, azoknak haláláig „Ricsi bácsi” maradt. Az egyetem tudományos rektorhelyetteseként nevéhez fűződik a nemzetközi kapcsolatrendszer létrehozása, működtetése és az évente megjelentetett összefoglaló tudományos Egyetemi Kötetek szerkesztése, gondozása. Tanári munkáját 1942-1951 között megszakította egy iparági felkérés. A Nagykanizsa székhelyű Dunántúli Kőolajipari Gépgyár (DKG) kérte ki az egyetem állományából. Megbízta az iparág gépészeti felügyeletével, a gépgyár alapját képező „vasváz csarnok” felállításával, az olajipar gépészeti igényeinek – műhelycsarnokok felszerelése, a géppark beszerzése, szakemberek kiválasztása, oktatása – megtervezésével. (Aktuális iparági hír, hogy a DKG nagykanizsai telephelyének kapuját a gyár utolsó dolgozója 2020. május 29-én zárta be maga után. Ettől a naptól kezdve sokaknak emlékeit, a zárt kapukat a gyár udvarán annak a valakinek szobra őrzi, aki tíz éven keresztül munkatársaival együtt részese volt egy olajipari gépgyár sikertörténetének! Most már csak az a kérdés, hogy mi lesz a szobor sorsa?)

Falk Miklós jól vizsgázott Hajdúszoboszlón, ezért a vállalat vezetői, **Varga Béla** igazgató és **Pápa Aladár** főmérnök 1967 őszén újból „mély vízbe dobták”. Ő lett az 1969. január 1-jén megalapított önálló Szanki, később a Kiskunhalasi üzem első üzemvezetője, üzemigazgatója. A hazai CH-gazdálkodás számtalan iparági átszervezését élte meg az üzem, s közben balesetmentesen végezte a kőolaj- és földgáztermelés, feldolgozás, a földgáz és gázolin távvezeték, a kőolaj vasúti szállításának és a föld alatti gáztárolás (Zsanán besajtolás, kitermelés a fogyasztói igényeknek megfelelően) feladatait.

Az OMBKE szanki üzemi tagcsoportjának szervezésében 1999. február 5-én „Kútkitöréseink évfordulója” címmel rendezett Szakmai Napon Buda Ernő bányamérnök („Ócsi bácsi”) mutatta be háromkötetes ipartörténeti munkáját. Ebben 76(!) magyarországi olaj-, földgáz-, gőz- és hévíz-kútkitörés történetét, műszaki leírását dolgozta fel. Munkájának első dedikált példányát ott Szankon adta át **Dr. Bán Ákos** vezérigazgatónak. Az üzem három kútkitörés félelmetes, látványos emlékét őrzi: a *Szank-4 sz. kút* 1965. január 23-án, a *Szank-24 sz. kút* 1969. december 21-én és a *Zsana É-2 sz. kút* 1979. január 24-én hajnalban tört ki.

Országosan is ismert volt az Algyő 168-as számú kút kitörése. Télen, nagy hidegben elementáris erővel égett egyszerre a földgáz és a kőolaj. Különösen veszélyessé vált a helyzet, mikor eloltották a tüzet. Onnantól állandó robbanásveszély állt fenn. Abból a robbanásveszélyes körzetből kellett eltávolítani az izzó roncsokat, oda vinni a szakembereknek a kitérősgátló berendezést és kiépíteni a csővezetékét.

Ennek a nagy harcnak a történetét **Buda Ernő** és **Szurmai Tibor** helyszíni feljegyzései és részben saját tapasztalatai alapján **Trömböczky Péter** [3] olajmérnök írta meg. Az ő rendezésében ezt a dokumentumját

téket a „Kötövis együttes” irodalmi színpadi előadása mutatta be az ország összes kőolajüzemében, az OKGT-ben és az 1972. évi „Ki mit tud?” kulturális vetélkedőn. A döntőbe is bejutottunk, így az egész ország látta a „Kitörést” a televízióban (azért írok erről, mert én is tagja voltam az együttesnek, és szereplője a „Kitörés” című darabnak).

Falk Miklós munkáját Hajdúszoboszlón **Dr. Esztó Péter** vette át, aki később az Országos Bányaműszaki Főfelügyelőség vezetője lett.

A próbaüzem után a végleges termelés megindításakor Szánthó Géza és kollégái oldották meg a folyékony szénhidrogén termékek bizonylatolását is. A kromatográfok működésének jelentős idejét a kolonnák regenerálása tette ki, ezért végig feszes programot kellett tartani a laborosoknak. A vasútállomáson kialakított vagonöltőn működött a meolabor. Kiépítették a tartálykocsik mintavételi helyeit, a levett mintákat elemezték, és a hivatalos szállítóleveleket kiállították.

A MINERÁLIMPEX-en keresztül jutott ki a nyugati megrendelőkhöz a bizonylatolt termék. Több esetben előfordult, hogy a megérkező tartálykocsiban „maradék” volt, ezeket elemezte a labor. Ha nem volt megfelelő az összetétele, ki kellett takarítani a tartályt, mielőtt a tiszta termékkel feltöltötték volna. A veszprémi székhelyű MÁVKI is részt vett a bizonylatolásban, mivel PERKIN ELMER gyártmányú minőségi gáz-kromatográfal tudták elemezni a mintákat. Itt dolgozott **Dr. Vas Jolán**, aki ebben a témában Olaszországban is elismert szaktekinély volt.

Dr. Szánthó Gézának sokat köszönhetünk magas szintű nyelvtudása és igen jó diplomáciai érzéke miatt. Akkoriban a nyugati technika és a nyugati szakemberek csak nagyon indokolt esetben jöhettek be az országba, amit nem csak a deviza hiánya és az embargó okozott. Talán nem véletlen volt, hogy az akkori külkereskedelmi cég, a Chemokomplex az ÁVH korábbi épületében, az Andrassy út 60. alatt működött, mert az ott dolgozóknak „több feladatuk” volt... Már a próbaüzem alatt is több külföldi delegáció érkezett, melyeket Szánthó Géza is végigkísért a technológián. Ezután valamelyik étteremben folytatódott a program. Így került sor az ENSZ szakmai delegációjának fogadására is, majd az „értékelésre” a hortobágyi Kilenclyükü híd melletti étteremben, ahol már nem kellett félni a fokozott tűz- és robbanásveszélytől.

Az üzem sikeres beindítása határidőre megtörtént, ez mind a kivitelező, mind az építető közös érdeke volt.

Dr. Szánthó Gézát sikeres munkájának elismeréséül a vállalat központjába, Szolnokra helyezték, ahol a vezérigazgató és a főmérnök titkárságát vezette. Később bevonódott a Tröszt nemzetközi tevékenységébe. Dr. Bán Ákos, az OKGT vezérigazgatója kiküldte az USA-ba az AIME szervezet 100 éves ünnepi gyűlé-

sére. Hivatalos küldöttként képviselte a Trösztöt Algériában, Kanadában és Hollandiában is. A CHEMO-KOMPLEX küldöttként négy évig volt Irakban. Ezen időszak alatt öt magyar kútfúró és vezetéképítő társaságot képviselt. A bagdadi olajipari miniszter köszönő levelet küldött kiküldetése lejártakor.

Az olajipar hőskorában a mérnökökön kívül közép-kaderek, technikusok, mesterek is nagy szerepet játszottak. Közülük kettőről tesztek említést: **Hári Sanyi bácsi** [2] a Dunántúlon kezdett dolgozni az olajiparban. Édesapja a MAORT-nál főmesteri rangot töltött be. Sanyi bácsit 1951-ben átkérte a szolnoki vezetés, hogy ezután az Alföldön szinte minden termelési helyszínen irányítsa az építést vagy a karbantartást. **Tatai József** [2] a Mezőkeresztesi Tankállomás és a Csincse-tanyai Vagontöltő termelőmestere volt. A vállalat vezetése onnan helyezte át Szankra, ahol a Szank-1-es számú olajkút közelében épült Szkt-1 számú tankállomás vezető termelőmestereként napi jelentéseiben számolt be az eredményekről a vállalat központjában az olajtermelés vezetőjének, **Fekete Imrének** [2], és a felügyeletet időszakosan ellátó társüzemek vezetőinek: **Hangyál Jánosnak** (Orosháza) és **Dr. Juratovics Aladárnak** (Szeged-Algyő).

Büszke vagyok ma is arra, hogy gyakornokként Hajdúszoboszlón ismertem meg a szakmámat! 1966. őszétől a vállalat vezetése a szolnoki központba helyezte, ahol előbb a Fejlesztési, később a Beruházási Főosztályon, majd az Üzemfenntartás Műszer-Automatika Osztályán dolgoztam. 1988-ban Dr. Juratovics Aladár üzemvezető a szegedi Műszerészet vezetőjének hívott meg. Az olajiparban töltött 41 év alatt számos, a beosztásaim által is megkövetelt szakképesítést szereztem meg: vegyipari automatizálási üzemmérnöki diplomát, felsőfokú metrológusi bizonyítványt, mérnök-üzemgazdász diplomát, és elvégeztem a villamos- és irányítástechnikai műszerész mérnökök szaktanfolyamát. Több tervezői és szakértői, műszaki ellenőri jogosultságot is megszereztem. Utolsó aktív éveimben a MOL Rt. Kutatás Termelés Divíziójának metrológiai szakértője voltam. 2005 decemberében mentem nyugdíjba.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. OMBKE KŐOLAJ-, FÖLDGÁZ- ÉS VÍZSZAKOSZTÁLY: A XIX. VÁNDORGYŰLÉS (Hajdúszoboszló, 1985 október) ELŐADÁSAINAK TÖMÖRÍTÉSEI (Kiadták Budapesten, 1985-ben)
2. *Fekete Imre András* 1997: A Borsodi Mohács. MOL Rt Kutatás-Termelés Ágazat, Szolnok
3. *Trömböczky Péter* (szerk.) 2017: Az alföldi olajbányászat KÖTÖVIS Együttese megalakulásának 50. évfordulójára.

NÁDAY ATTILA: vegyipari automatizálási üzemmérnök, mérnök-üzemgazdász, a Méréstechnikai és Automatizálási Tudományos Egyesület, az OMBKE, az Energiagazdálkodási Egyesület, a Gépipari Tudományos Egyesület és a Mérnök Kamara tagja.